

Ивана Николић и Марина Стојковић

Народна библиотека Србије – Одељење селективне набавке, Београд

САРАДЊА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ СРБИЈЕ СА БИБЛИОТЕКАМА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

DOI 10.5937/kultura2587045N

УДК 021.64(497.11)

026/027(497.6)

прегледни рад

Датум пријема: 5. 5. 2025.

Датум прихватања: 10. 7. 2025.

*Рад са захвалношћу и љубављу посвећујемо колеџи-
ници и пријатељици Љубици Жикић, секретарици
и души сарајевске „Просвјете”.*

Сажетак: У раду су представљене повезаности и сарадња Народне библиотеке Србије и библиотека у Републици Српској. Дати је преглед бројних и разноврсних активности које, од завршетка рата 1995. године до данас, чине ову сарадњу све интензивнијом, проширеном на све већи број библиотека и области у којима се размењују искуства и заједнички делује. Народна библиотека Србије, као национална библиотека, овом сарадњом служи мисији повезивања, очувања и развоја језика, писма, културе и идентитета српског народа са обе стране Дрине. Такође, ова интензивна сарадња доприноси и унапређењу и развоју библиотечко-информационе делатности у Србији и Републици Српској.

Кључне речи: Република Српска, Народна библиотека Србије, библиотеке, библиотечко-информациона делатност, сарадња, култура

Сарадња Народне библиотеке Србије¹, као националне библиотеке и једне од најстаријих институција културе у Срба, са библиотекама у Републици Српској, од немерљиве је важности за очување, представљање и међусобно прожимање језика, писма, науке, културе и стваралаштва српског народа са обе стране Дрине. Са пуном свешћу о култури која обликује и чува национални идентитет, па и саму државност, у Републици Српској је у поратним годинама обновљена најстарија културна институција Срба у Босни и Херцеговини, „Просвјета” у Сарајеву, и основане су институције културе српског ентитета. Подршка, сарад-

¹ У даљем тексту НБС.

ња и континуирано обликовање заједничког културног простора постају стална мисија водећих институција културе Србије и Републике Српске.

*Сарадња са Народном и Универзитетском библиотеком
Републике Српске*

Најзначајнија, најразноврснија и најобимнија сарадња НБС одвија се са Народном и Универзитетском библиотеком Републике Српске² у Бањој Луци. Народна библиотека Србије интензивнију сарадњу са НУБ РС започела је 1996. године, када је Одељење обавезног примерка НБС почело да шаље књиге из слободних обавезних примерака (тада важећи југословенски закон прописивао је десет обавезних примерака). Од почетка 1996. године, закључно са 2002. годином, НБС је у НУБ РС послала 22.504 књиге и неколико десетина наслова периодике у више хиљада примерака. У овом периоду НУБ РС је Народној библиотеци Србије слала обавезни примерак Републике Српске³, у складу са издавачком продукцијом РС и својим могућностима.

Овај начин попуњавања фондова обе библиотеке измењен је 2002. године *Одлуком о преумеравању обавезног примерка* (НБС 0101 1186/7 од 27. 12. 2002), коју су потписали директори две библиотеке. До доношења ове одлуке НБС и НУБ РС су размењивале комплетан обавезни примерак. Овом одлуком један примерак сваке публикације коју Народна библиотека Србије добија као обавезни примерак, и који је дотада усмеравао у Народну и Универзитетску библиотеку РС, од 1. јануара 2003. године се преумерава у Одељење размене НБС. НУБ РС убудуће не добија комплетан обавезни примерак библиотечко-информационе грађе штампане у СР Југославији, већ се у Одељењу размене НБС претходно врши његова селекција, а у складу са договором и потребама НУБ РС.

Такође, Народна библиотека Србије од НУБ РС добија само оне публикације које, према набавној политици НБС, одабере библиотекар задужен за размену са библиотекама региона. Овом Одлуком се са обавезног примерка прешло на принцип селективне размене публикација, у складу са набавном политиком обе библиотеке.

Закон о обавезном примерку публикација из 2011. године (Сл. гласник РС, бр. 52/2011), смањује број обавезних примерака са десет, важећих у оквиру некадашње Југославије, на пет обавезних примерака. То је Народној библиотеци Србије и Библиотеци Матице српске⁴ значајно ограничило могућности избора и број послатих публикација у НУБ РС. НБС и БМС су у наредним годинама инсистирале на увођењу шестог обавезног примерка, управо имајући у виду приоритет слања публикација Народној и Универзитетској библиотеци РС.

Закон о обавезном примерку публикација донет 2016. године (Сл. гласник РС, бр. 52/2011 и 13/2016) уводи издавачима обавезу доставе шест обавезних примерака

² У даљем тексту НУБ РС.

³ У даљем тексту РС.

⁴ У даљем тексту БМС.

сваке публикације. По овом закону, Народна библиотека Србије од примљених обавезних примерака „два примерка прослеђује у размену, водећи рачуна о приоритету размене” (члан 11.4). Библиотека Матице српске од примљених обавезних примерака са територије АП Војводине „један примерак распоређује у размену, водећи рачуна о приоритету размене” (члан 11.4). Формулација „водећи рачуна о приоритету размене” означава приоритет размене публикација са Народном и Универзитетском библиотеком Републике Српске. Ова измена закона омогућила је изузетно повећање и квалитета и броја публикација које НБС и БМС достављају НУБ РС.

Темељи сарадње Народне библиотеке Србије и Народне и Универзитетске библиотеке Републике Српске додатно су учвршћени 2012. године, потписивањем *Протокола о сарадњи* (НБС 0101 610/1 од 26.4.2012) између ове две институције, којим је успостављена континуирана размена публикација објављених у Србији и Републици Српској, које су значајне за националну и културну баштину (према критеријумима националних библиографија и библиографије *Сербике*). Овај *Протокол* је потписан на неограничено време и валидан је све док једна од потписница не затражи његову измену или раскид.

Размена публикација између две библиотеке обухвата значајна дела из области језика, књижевности, историје, културе, уметности, стваралаштва, друштвених и природних наука, као и стручне публикације, уџбенике, периодiku, аудио-визуелну грађу, референтну и лексикографску литературу. У Народној библиотеци Србије је за тематску селекцију и слање публикација из текуће издавачке продукције Србије задужено Одељење селективне набавке, док је у НУБ РС задужено Одељење за набавку и обраду библиотечке грађе.

Број публикација које НБС на годишњем нивоу пошаље у НУБ РС вишеструко превазилази размену наше националне библиотеке са било којом другом библиотеком у региону и иностранству. Фонд Народне и Универзитетске библиотеке Републике Српске је овим видом сарадње обogaћен са више од сто тридесет хиљада монографских публикација и 30 наслова текуће периодике (до сада послате у око 10.000 бројева). Такође, НБС је за НУБ РС употпунила и 140 наслова часописа са око 7000 примерака објављених претходних деценија. Колеге из НУБ РС увек са захвалношћу истичу да је размена са НБС основни и најзначајнији вид набавке и попуњавања фондова ове библиотеке.

НУБ РС шаље у размену у НБС и БМС публикације објављене на територији Републике Српске. Народна библиотека Србије је од НУБ РС разменом досада добила преко 16.000 књига (око 900 књига годишње) и континуирано добија око 200 актуелних наслова периодике. Ове публикације спадају у корпус који улази у *Библиографију Србије*.

Два библиотекара из Одељења селективне набавке 2015. године боравила су у службеној посети НУБ РС, ради упознавања са организацијом Библиотеке и њеном набавном политиком, размене искустава и унапређења сарадње у размени публикација и попуњавању фондова обе библиотеке.

Размену публикација са НУБ РС остварују и Библиотека Српске академије наука и Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” из Београда.

Осим размене публикација, *Пројекат о сарадњи* између НБС и НУБ РС предвиђа размену стручњака, искустава, знања и података, и преузимање библиографских и других података из електронских база. *Пројекат* обухвата и учешће у заједничким програмима и пројектима, као што су стручни скупови, семинари, предавања, едукације, изложбе, издаваштво, заштита и рестаурација библиотечке грађе, дигитализација.

Током протеклих деценија, стручњаци НБС одржали су бројне семинаре и едукације у НУБ РС и библиотекама РС. На годишњим стручним скуповима Друштва библиотекара Републике Српске радовима и излагањима учествују не само библиотекари српске националне библиотеке, већ и бројне колеге из матичних, јавних и специјалних библиотека из целе Србије. Ови скупови су посвећени актуелним темама у библиотечко-информационој делатности, као што су – савремени токови у библиотекарству, библиотекарство пред новим изазовима, улога нове генерације библиотекара у развоју библиотекарства, библиотеке као места друштвеног и личног развоја, библиотеке и културно наслеђе, изградња и видљивост библиотечких фондова, посебни фондови, завичајне збирке, школске библиотеке... Учешће библиотекара из Србије прилика је за личне контакте, размену искустава, проширење постојеће и успостављање нових сарадњи, а све у функцији унапређења и што ближе повезивања библиотечко-информационе делатности у Србији и Републици Српској.

На дан 10. априла 2024. године, НУБ РС је по први пут организовала COBISS дан, програм подржан од Института информацијских знаности из Марибора (ИЗУМ), задуженог за развој програмског система и COBISS сервисе, са циљем међусобне размене искустава и информација у овој области. Том приликом у званичној посети НУБ РС боравиле су заменица управника НБС и начелница Центра за узајамну каталогизацију Републике Србије.

У септембру 2024. године библиотекарке саветнице из Одељења монографских публикација боравиле су у службеној посети НУБ РС као учеснице пројекта *Увођење нормативне контроле личних имена у систем COBISS.RS*. Пројекат су заједнички реализовале Народна и Универзитетска библиотека Републике Српске, Институт информацијских знаности (ИЗУМ) из Републике Словеније и Народна библиотека Србије, у трајању од јуна до децембра 2024. године.

У првој фази пројекта копирано је око 400.000 нормативних записа за лична имена из базе Републике Србије CONOR.SR у базу Републике Српске CONOR.RS. Едукација редактора иницијалне базе CONOR.RS обухватила је другу фазу пројекта, као и едукација за каталогизацију са нормативном контролом у систему CONOR.RS. Из Народне библиотеке Србије у пројекат су били укључени и стручњаци Центра за узајамну каталогизацију Републике Србије (ЦУКРС), задужени за организацију и пружање техничке подршке, као и стручњаци Одељења монографских публикација, задужени за едукацију каталогизатора.

Осим два вебинара на тему уводног представљања каталогизације са нормативном контролом личних имена у систему COBISS, одржан је и курс *Редакција иницијалне базе CONOR.RS* намењен редакторима који би вршили редакцију иницијалне базе CONOR.RS пре њеног повезивања са библиографском базом и увођења каталогизације са нормативном контролом у мрежу библиотека у Републици Српској. Курсу је присуствовало четрнаест редактора. За потребе новог начина рада и за бољи квалитет редакције иницијалне нормативне базе одржана је и радионица на којој су колеге из НУБ РС добиле конкретне предлоге за организацију потребних активности и осмишљавање плана извођења редакције иницијалне датотеке нормативних записа за лична имена. За потребе овог пројекта израђено је и *Упутство за редакцију иницијалне базе личних имена* које се дистрибуира свим библиотекама из библиотека укљученим у систем COBISS.RS.

У оквиру културно-духовне сарадње између Народне библиотеке Србије, Епархије захумско-херцеговачке и Народне библиотеке „Јован Дучић” из Требиња, у тиму који ради на обради *Личне библиотеке епископа Атанасија Јевтића* учествују и стручњаци из Народне библиотеке Србије.

Изложба приређена у част песникиње Десанке Максимовић, *Оставићу вам једино речи*, гостовала је у Народној и Универзитетској библиотеци Републике Српске 2013. године. Ауторке изложбе су Мирјана Станишић, Биљана Калезић и Бранкица Ресан, библиотекарке из НБС. Поставка је приређена поводом сто петнаест година од рођења песникиње и двадесет година рада Задужбине „Десанка Максимовић”, а у организацији Народне библиотеке Србије и Задужбине „Десанка Максимовић”. По први пут су јавности изложени рукописи песама, белешке, концепти, прве и коначне верзије текстова, лична документа Десанке Максимовић, разгледнице, новогодишње честитке које је песникиња добијала од колега књижевника.

У оквиру пројекта *Обележавање дана стварања Народне библиотеке Србије у Другом светском рату* Фондација Народне библиотеке Србије је у априлу 2025. године у НУБ РС представила истоимену изложбу, као и пратећу монографију *Народна библиотека Србије кроз време*, чији су аутори Душан Злоколица, Мирјана Симоски и Драган Пурешић. Изложба је приказала историјат прве зграде Народне библиотеке на Косанчићевом венцу у Београду, која је разорена у нацистичком бомбардовању 6. априла 1941. године. Споменички карактер изложбе огледао се у подсећању на уништење целокупног фонда Библиотеке, са намером затирања српског писаног културног наслеђа.

У оквиру манифестације *Ноћ библиотеке*, одржане 6. децембра 2024. године у Народној библиотеци Србије, отворена је изложба Народне и Универзитетске библиотеке Републике Српске о Стефану Митрову Љубиши. Том приликом представљена је и капитална едиција „Стриповијетке”, која доноси спој стрипа и литерарних дела наших познатих писаца. У издању НУБ РС, „Девете димензије” и Удружења аутора стрипа и обожаваца стрипа Републике Српске, до сада су објављена четири тома, по мотивима прозе Петра Кочића, Алексе Шантића, Стефана Митрова Љубише и Бранка Ћопића.

Одељење селективне набавке НБС је 2023. године успоставило сарадњу у размени публикација и са Архивом Републике Српске у Бањој Луци. Како библиотека Архива припада групи специјалних библиотека, разменом је, пре свега, обухваћена грађа из области архивистике, историографије и друштвених наука.

Поклон и публикација библиотекама у Републици Српској

У жељи да одржи и развија што ближе културне и научне везе, НБС поклоном у књигама и периодици континуирано обогаћује фондове бројних матичних, јавних, Универзитетских, специјалних и манастирских библиотека у РС, као и библиотека при удружењима Срба у РС и Федерацији Босне и Херцеговине. Публикације објављене у Србији расположиве за поклон, НБС представља путем електронских каталога, са којих свака библиотека сарадница из РС одабира издања која одговарају профилу њеног фонда, интересовањима и потребама корисника.

Од Универзитетских установа у Републици Српској, посебно је значајна сарадња са Библиотеком Филолошког факултета у Бањој Луци, која је започета у децембру 2015. године. Одмах по добијању информације да се Филолошки факултет одвојио од Филозофског, и да у новој згради започиње рад без библиотеке, НБС је послала на поклон 1000 најпотребнијих књига – дела класика и савремене српске књижевности, студије из области историје српске књижевности, филологије, лингвистике, историје Србије и Балкана, речнике, правописе... Отада до данас НБС је поклонила 5300 књига и неколико стотина бројева часописа неопходних за формирање библиотеке и одвијање наставно-научног рада, и наставља да континуираним поклоном у публикацијама прати интересовања и потребе професора и студената. Фонд Библиотеке Филолошког факултета у овом тренутку чини преко 20.000 књига (научне монографије, приручници, уџбеници, речници, лексикони, стара и ретка књига, домаћа и страна књижевност, књижевне студије...).

Крајем 2017. године успоставља се сарадња са Библиотеком Филозофског факултета на Палама, којој је на поклон до 2025. године послато преко хиљаду и шест стотина монографских публикација из области српског језика и филологије, српске књижевности, историје и теорије књижевности, националне историје. На овом факултету налази се и Катедра за општу књижевност и библиотекарство, којој се поклањају стручне публикације из области библиотекарства, историје писма, књиге и библиотека, археографије и библиографије.

Убрзо након свог оснивања, 2014. године, Андрићев институт у Вишеграду потписао је *Протокол о сарадњи са Народном библиотеком Србије*, којим је установљено да ће обе институције радити на представљању националне културе и науке у земљи и иностранству, подстицању научних истраживања, културног и уметничког стваралаштва, као и креирању развојних пројеката од националног и регионалног значаја. Протокол предвиђа и да ће Народна библиотека Србије путем поклона обезбеђивати публикације које су неопходне за научни рад у Андрићевом институту. У периоду од 2014. до 2025. године НБС је обогатила фонд Библиотеке Андрићевог института са око пет хиљада књига, највише из области књижевно-

сти, историје, позоришне, филмске и ликовне уметности. Библиотека је намењена не само запосленима и сарадницима Института, већ и студентима, професорима, научним радницима и истраживачима из области историје, књижевности, језика и филма. Фонд Библиотеке достигао је број од преко 9000 јединица грађе. У Библиотеци се налази литература на српском, енглеском, италијанском, немачком, шпанском, јапанском, кинеском и другим језицима. Највише су заступљене монографије и периодика из области књижевности, књижевне историје и теорије, српског језика и лингвистике, историје Србије и Босне и Херцеговине, уметности и филма. Са посебном пажњом библиотекари НБС набављају и овој библиотеци поклањају сва издања дела Ива Андрића, као и студије о животу, раду и делу нашег нобеловца, помажући тако Институту да употпуни Андрићеву колекцију. Андрићев институт од почетка сарадње обогаћује фонд Народне библиотеке Србије вредним издањима из своје богате издавачке продукције.

Од завршетка обнове Владичанског двора у Мостару, 2012. године, Народна библиотека Србије поклоном у књигама помаже формирање и попуњавање библиотеке. У Двору се налазе и седиште Епархије Захумско-Херцеговачке и Приморске, канцеларије Српске православне општине мостарске, ризница, као и генерални конзулат Републике Србије и канцеларије Владе Републике Српске. Библиотеку користе свештена лица, верници, дипломатско особље, али и бројни грађани не само српске, већ и других националности. До данас је НБС овој библиотеци поклонила преко 1700 књига из области српске историје, књижевности и православља, као и монографије српских манастира.

Сарадња са Српским друштвом „Просвјета” у Сарајеву започиње 2014. године. НБС свесрдно подржава обнову рада ове, најзначајније културне институције Срба у Босни и Херцеговини, и континуирано поклања библиотеци „Просвјете” највреднија дела српске филологије, књижевности и уметности, као и дела која се баве историјом Србије и Босне и Херцеговине (до данас поклоњено преко 1800 књига). Истовремено, поклоном вредних издања из свога богатог издавачког опуса „Просвјета” обогаћује фонд српске националне библиотеке.

При Духовном и културном центру „Свети Краљ Милутин” у Пребиловцима, са жељом да се оживи ово страдално место, 2016. године је отворена Библиотека „Света Стана Арнаут”. Њено оснивање је са око 500 дарованих књига помогла и Народна библиотека Србије. Да би се одржало сећање на пребиловачке мученике, Библиотека прикупља и публикације и архивску грађу посвећену овом злочину.

Сарадња НБС и Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета” из Тузле почиње 2019. године. До данас је библиотеци „Просвјете” поклоњено 1000 књига – дела српских класика и савремених писаца, и најзначајнијих дела из историје Србије и Босне и Херцеговине. При „Просвјети” делује и школа српског језика, тако да НБС овој библиотеци поклања и букваре, читанке, уџбенике српског језика, књиге за децу и омладину.

Први контакт НБС са Српским просвјетним и културним друштвом „Просвјета” из Брчког остварен је 2022. године, и наставља се кроз поклон у књигама за

библиотеку. Народна библиотека Србије интензивно сарађује са матичним и јавним библиотекама у Републици Српској којима, према њиховом избору, поклања књиге и периодику – Матична библиотека у Источном Сарајеву, Народна библиотека Пале, Народна библиотека „Филип Вишњић” у Бијељини, Народна библиотека и музејска збирка у Зворнику, Народна библиотека „Ђирило и Методије” у Приједору, Народна библиотека у Требињу, Народна библиотека у Невесињу. После катастрофалне поплаве у Добоју, 2014. године, и потпуног уништења зграде и фонда библиотеке, НБС је започела велику акцију прикупљања књига у којој су учествовали бројни издавачи и библиотеке из Србије. За добојску библиотеку прикупљено је и послато неколико хиљада књига, и од тада траје брига Народне библиотеке Србије за стално обогаћење фонда ове библиотеке. Посебну пажњу НБС посвећује проналажењу завичајних писаца и завичајних дела објављених у Србији, и поклоном таквих издања помаже изградњу завичајних колекција у овим библиотекама.

Једнократне поклоне у књигама Народна библиотека Србије учинила је Народној библиотеци „Манојло Илић” у Руду, „Универзитету Бијељина” у Бијељини, ЈУ Студентски дом „Фоча” у Фочи и Архитектонско-грађевинско-геодетском факултету Универзитета у Бањалуци.

Књиге које се баве темама православља, црквене историје и уметности, репринти српских ћирилских рукописа, монографије из области археографије и богослужбена литература, биле су избор НБС за поклоне које је учинила манастирима Гомионица, Добрун, Милошевац, Ђурђевац и Папраћа, као и Епархији Тузланско-зворничкој и црквеној општини Паприковац.

Досадашња и будућа сарадња Народне библиотеке Србије са библиотекама у Републици Српској заснована је на уверењу да су језик, писмо, књижевност и култура јединствени и неotuђиви духовни, идентитетски и стваралачки простор српскога народа, који се не може очувати и развијати без блиске сарадње културних и просветних институција са обе стране Дрине.

ЛИТЕРАТУРА:

Међународна сарадња библиотеке: зборник радова стручној скупи са међународним учешћем Међународна сарадња библиотеке, Краљево, 3. и 4. октобар 2019. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2019.

Извори:

<https://www.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=60463>

<https://www.andricevinstitut.org/%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0/>

<https://flf.unibl.org/index.php/sr/o-nama/sluzbe/biblioteka-filoloskog-fakulteta>
<https://www.banjaluka.com/kultura/knjizevnost-kultura/tajne-pisama-desanke-maksimovic/>
https://nub.rs/pocetna/novosti-i-obavjestenja/news/izlozhba-u-u-nub-rs/?tx_news_pi1%5B-controller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=102d5ea2a8b236bbe-1601a0816d80d60
<https://www.glassrpske.com/lat/kultura/knjizevnost/svjedocanstvo-stravicnog-unistenja-kulturnog-blaga/573139>
<https://nb.rs/boravak-nasih-strucnjaka-u-nubrs-banja-luka-republika-srpska/>

Ivana Nikolić and Marina Stojković

National Library of Serbia, Belgrade

COOPERATION BETWEEN THE NATIONAL LIBRARY OF SERBIA AND LIBRARIES IN THE REPUBLIC OF SRPSKA

Abstract: This paper explores the connection and cooperation between the National Library of Serbia and libraries in the Republic of Srpska. It provides an overview of the numerous and diverse activities that have made this cooperation increasingly intensive from the end of the war in 1995 to the present day. The number of participating libraries, as well as the fields in which experiences and practices are exchanged, continues to grow. As a national library, the National Library of Serbia fulfils its mission through this cooperation by fostering preservation, development and promotion of the language, script, culture and identity of the Serbian people on both sides of the Drina River. This strong partnership also contributes to the advancement and development of library and information services in both Serbia and the Republic of Srpska.

Key words: *Republic of Srpska, National Library of Serbia, libraries, library and information services, cooperation, culture*